

Llenguatge no sexista i inclusiu: una perspectiva de no-discriminació

María Martín Barranco

En el següent article es reflexiona sobre l'ús del llenguatge inclusiu des d'una perspectiva de no-discriminació. Particularment, en el context de la intervenció en educació social en la totalitat de l'Estat espanyol i en la seva llengua oficial comuna: el castellà. No obstant això, els paràmetres d'exclusió (invisibilització, subordinació, perpetuació del marc hegemònic) són idèntics per a totes les llengües romàniques, entre elles, el català.¹

1 Aquest article és una traducció al català de l'original en castellà. Per a referències sobre el mateix tema en llengua catalana vegeu, entre altres, els següents articles d'Eulàlia Lledó Cunill:

«De llengua, diferència i context» (92 p.). Barcelona: Institut Català de la Dona, 2007, Quaderns de l'Institut, 3. Versió traduïda i adaptada al castellà: «De lengua, diferencia y contexto» (45 p.). Primera citació d'Eulàlia Lledó a *Llegó la era: escuchando a las mujeres*.

«Marcar les diferències: la representació de dones i homes en la llengua» (61 p.). Cicle de conferències. Barcelona: Institut Català de la Dona, 2007, Quaderns de l'Institut, 10, p. 57-89.

«Pensar i visibilitzar: m'exalta el nou i m'enamora el vell» (19 p.). *Visibilitzar o marcar: Repensar el gènere en la llengua catalana*. Barcelona: Empúries, 2013, p. 27-46.

El llenguatge no sexista i inclusiu en l'educació social: potències i resistències

LLenguatge i discriminació:

CONTEXT AHIR I AVUI

Fa anys que el moviment feminista ha situat les propostes sobre llenguatge no sexista en gairebé tots els debats sobre el llenguatge. En molt poques etapes històriques el llenguatge i el seu ús han interessat tant i a tantes persones no especialitzades, ni en tants països de llengües compartides o no. Les reflexions es reproduïen per tot Occident i els posicionaments polítics i ideològics respecte de tots dos (llenguatge no sexista i llenguatge inclusiu) són persistents i apassionats.

Parlar de llenguatge en fòrums professionals i socials sense fer al·lusió a les diferents discriminacions que el llenguatge pot generar, reproduir i perpetuar és gairebé impossible. S'hi aporten arguments a favor i en contra, no sempre igual de ben argumentats, no sempre conscients de què ha aportat la teoria feminista –però no solament– al coneixement de

■ **María Martín Barranco**, feminista, llicenciada en Dret i especialista en intervenció social amb enfocament de gènere i en llenguatge inclusiu en llengua castellana. Va fundar l'Escuela Virtual de Empoderamiento Feminista (<https://www.evefem.com>) el 2013, de la qual és directora i formadora. Col·labora des del 2007 en diversos mitjans de comunicació i amb entitats d'igualtat nacionals i internacionals.

▼ Foto: Priscilla Du Preez (unsplash)

la interacció entre llenguatge i societat (FERNÁNDEZ, 2009). Relacions llengua-societat o llengua-construcció de la identitat que en qualsevol altre camp –per exemple el polític i territorial– es reconeixen obertament, es rebutgen en el cas de les discriminacions per raó de sexe. I en rebutjar les discriminacions a les dones que la llengua permet naturalitzar, acceptar, reproduir i consolidar, s'aprenen els mètodes per rebutjar qualsevol altres que es poguessin generar per mitjans lingüístics: els arguments que doni qui rebutgi la inclusió de les dones i la de qualsevol col·lectiu que tradicionalment hagi estat en situació de discriminació poques vegades seran diferents.

Que les discriminacions a través del llenguatge s'assagen, s'aprenen i es reproduïxen

en primer lloc per al sexisme sembla ser un eix oblidat quan es parla de llenguatge inclusiu. Conèixer bé com es reproduïx el sexisme i detectar-lo és imprescindible per apreciar dos

Que les discriminacions a través del llenguatge s'assagen, s'aprenen i es reproduïxen en primer lloc per al sexisme sembla ser un eix oblidat quan es parla de llenguatge inclusiu.

aspectes fonamentals: el primer, que en introduir altres inclusions, podem reproduir patrons sexistes de forma inadvertida; el segon, que el llenguatge no sexista pot –al seu torn– no canviar l'*statu quo* patriarcal (que exclou tot el que modifiqui el seu patró normatiu) si no es canvia la manera com entenem el món.

LLENGUATGE NO SEXISTA

I LLENGUATGE INCLUSIU

Als espais socials i lingüístics públics i privats, a l'acadèmia, als mitjans de comunicació, als grups polítics i a les legislacions de molts països, de diferents llengües, el debat s'intensifica i col·lectius diversos s'uneixen a la conversa iniciada pel moviment feminista fa unes quantes dècades: el llenguatge inclusiu és imprescindible per aconseguir la igualtat real.

L'ús d'un llenguatge no discriminador no és una imposició individual, és una necessitat de justícia social.

El fet d'utilitzar-lo, no obstant això, suscita tensions tant en especialistes i professionals de l'educació social com en les persones i col·lectius amb qui treballen. En la meua experiència professional, la resistència es produeix per tres motius principals:

- Resistència a qualsevol proposta d'igualtat, per masclisme interioritzat, tant si es té consciència d'aquest com si no se'n té.
- Falta de coneixement clar de què és el llenguatge no sexista, què és el llenguatge inclusiu i en què es diferencien.
- Impressió social majoritària que és una imposició externa aliena als interessos de la població i el funcionament de la llengua.

Aquestes tensions no es produeixen sempre per part de persones que estan directament contra el llenguatge inclusiu, sinó per persones que volen fer-lo servir però no disposen de les eines adequades. Amb la bona intenció, en contextos socials, mai n'hi ha prou: l'important són els resultats que es produeixen. Si el resultat és discriminador, la nostra bona intenció és irrellevant. Ara bé, aquest és un grup de persones amb què solament caldrà treballar

les eines, no la conscienciació de la necessitat d'utilitzar-les. Localitzar aquestes persones que necessiten millorar les seves eines és sempre més fàcil que començar des de zero.

Són necessàries, per tant, definicions clares de llenguatge no sexista i llenguatge inclusiu i cal diferenciar-los de la mal anomenada «correcció política».

El llenguatge no sexista és el que té com a objectiu anomenar les dones i revertir la tendència imposada culturalment d'invisibilitzar-ne la presència i els assoliments, aniquilant-ne l'existència simbòlica i arranant els drets a conèixer les seves aportacions a la història i a tenir referents. Per exemple, quan es diu «evolució humana» en lloc d'«evolució de l'home».

El llenguatge inclusiu és el que té com a objectiu visibilitzar col·lectius que han es-

tat anomenats moltes vegades però de forma discriminadora, pejorativa o excloent i, alhora, permetre donar veu a discriminacions que abans passaven desapercebudes. Per exemple, quan es diu «persona amb ceguesa» en lloc de «cega» o «cec».

La diferència de l'un i l'altre amb el llenguatge políticament correcte es troba en el fet que aquest canvia la manera d'anomenar el que ja s'anomenava, però no evita, necessàriament la discriminació. Per exemple, quan es deixa de dir «cec» per dir «invident».

En aprofundir en les diferències entre llenguatge no sexista i llenguatge inclusiu i les seves raons de ser, podem trobar una manera d'anomenar les diferents realitats sobre les quals treballem sense discriminar, mantenint la correcció gramatical –si és necessari– i sense provocar rebuig envers el discurs ni dificultar la comprensió del seu contingut. En treballar en educació social, no podem obligar les persones amb qui treballem a fer un esforç suplementari de comprensió, ni recórrer a fórmules que, si són preses i apreses, puguin dificultar els objectius d'inclusió real a què aspirem amb la nostra tasca.

Una vegada s'han adquirit eines, l'ús d'un llenguatge no sexista i inclusiu que no ressalti per sobre del missatge que volem transmetre és la millor manera de traslladar a la societat en general, i als nostres grups de treball en particular, que aquesta suposada imposició no existeix: l'ús d'un llenguatge no discrimi-

nador no és una imposició individual, és una necessitat de justícia social.

Aquí ja apareixen les tres fases del treball educacional en la inclusió a través de mecanismes lingüístics:

1. Presa de consciència.
2. Adquisició d'eines.
3. Perfeccionament i fluïdesa.

Els mecanismes d'exclusió –des del masculí genèric (un dels més evidents i repetits en diverses llengües) fins a la preferència del masculí en la concordança (en el cas de la llengua espanyola)– varien en cada llengua, però produeixen una sèrie de resultats idèntics en totes elles:

- Invisibilitat.
 - Subordinació i jerarquitització discriminatòria.
 - Permanència del marc conceptual dominant.
- Per tant, concretar una mirada de no-discriminació suposa saber:

1. En quins casos les dones o algun col·lectiu són invisibilitzats: quan no se'ls anomena de forma expressa. I aquí és molt important saber que l'ús d'una vocal, dues o tres, no produeix automàticament no-sexisme i inclusió. Per exemple, una paraula com ara «minusvàlids»² seria receptiva a les identitats de gènere no normatives, però seria igualment discriminatòria per a les persones amb dis-

² Nota del traductor: «minusvàlids» en la línia del «totis» que algú ja utilitza.

capacitat i, igual que el genèric «minusvàlids», no anomena les dones.

2. Per quins mecanismes se subordina i jerarquitzava. Per exemple, quan hi ha un èxit científic i diuen «Tres dones des-

sada» en un intent d'inclusió dels homes trans, no canvia el marc conceptual general segons el qual qui s'embarassa són les dones. A més de deixar d'anomenar la major part d'aquestes persones que poden embarassar-se.

Incorporar un enfocament de no-discriminació mitjançant el coneixement de les diverses formes de segregacions jerarquitzades que es reproduïxen a través del llenguatge permet, en primer lloc, reflexionar sobre la percepció personal del llenguatge inclusiu; en segon

En les societats patriarcales el neutre no existeix. El marc androcèntric farà que qualsevol informació que no especifiqui una altra cosa es tradueixi com a home.

cobreixen...» en lloc de «persones», o «Tres persones i dos immigrants», com si ser immigrant fos exclouent de ser persona; o quan reproduïxen imatges de cossos trossets (com una panxa per parlar d'un embaràs, com si s'embarassés el ventre i no la persona).

3. Si es manté la idea patriarcal sobre una realitat malgrat els nostres esforços d'inclusió. En les societats patriarcales el neutre no existeix. El marc androcèntric farà que qualsevol informació que no especifiqui una altra cosa es tradueixi com a home o com del col·lectiu majoritari en cas de no parlar, clarament, d'ells. Per exemple, quan es diu «persona embaras-

sa», contribueix a no adquirir o traslladar prejudicis infundats sobre aquest, i finalment, aporta elements de reflexió sobre aquest enfocament en qualsevol de les llengües a què sigui aplicat, o a qualsevol context d'inclusió que vulguem incorporar a la nostra feina. En definitiva, el llenguatge inclusiu considerat des d'un enfocament de no-discriminació permet evitar resistències per abordar els objectius comuns d'inclusió de les dones i dels diferents col·lectius socials.

Al seu torn, dona la possibilitat d'allunyar-nos de la idea que la inclusió lingüística és una qüestió de vocals, siguin les que siguin, i d'aquesta manera evita els

rebutjos més grans contra el llenguatge inclusiu: els que provenen del que l'Acadèmia espanyola ha anomenat «desdoblamiento», al qual se suma en els últims temps una nova vocal de vocació inclusiva, la «e», ja rebutjada també de forma expressa per la RAE. Per si mateixa, cap terminació, en cap llengua, fa la inclusió de forma automàtica.

Per tant, un enfocament de no-discriminació ens permet veure que el llenguatge no sexista i inclusiu són diferents,

i necessiten una mirada encreuada que no se centri en una sola discriminació sota el risc de reproduir-ne d'altres. **Q**

SELECCIÓ BIBLIOGRÀFICA

- FERNÁNDEZ, Mariano. «Bourdieu, Giddens, Habermas: reflexiones sobre el discurso y la producción de sentido en la teoría social», *Cuadernos de H ideas*, Vol. 3, núm. 3 (2009).

CITA ARTICLE

MARTÍN, María. “Llenguatge no sexista i inclusiu: una perspectiva de no-discriminació”. *Quaderns d'Educació Social*. Col·legi d'Educadores i Educadors Socials de Catalunya. Núm. 23 (desembre 2021), p. 88-93.

RESUM

En aquest article es reflexiona sobre l'ús del llenguatge inclusiu des d'una perspectiva de no-discriminació. Particularment, en el context de la intervenció en educació social en la totalitat de l'Estat espanyol i en la seva llengua oficial comuna: el castellà.

Paraules clau: no-discriminació, llenguatge no sexista, llenguatge inclusiu

ABSTRACT

This article reflects on the use of inclusive language from a non-discrimination perspective. Particularly, in the context of the intervention in social education in the whole of Spain and in Spanish as its common official language.

Keywords: non-discrimination, non-sexist language, inclusive language